

Такие взаимосвязанные действия учителя и ученика по обучению пассивной лексики, как показывает эксперимент, систематизируют процесс ее обучения и обеспечивают ее полное усвоение на рецептивном уровне и не менее чем пятидесяти процентное усвоение на репродуктивном.

Так из 100 учащихся 2-х классов к концу года пополнили свой словарный запас на 210 лингвистических единиц и в среднем за 12 минут могут прочитать одну страничку, из 100 опрошенных учащихся, которые не брали участие в нашем эксперименте на чтение одной страницы тратили около 20 минут, понимали при этом 55% заложенной в ней информации на рецептивном уровне.

Дальнейшую перспективу работы мы видим в разработке содержания обучения на основе не только пассивной лексики и пассивной грамматики, которая, на наш взгляд, даст возможность становлению практических умений иноязычного чтения у большинства обучаемых.

Литература

1. Комков И.Ф. Обучение иноязычной речи. – Минск: Вышейш. Школа, 1973. – 371 с.
2. Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности. – М.: Знание, 1980. – 96 с.
3. Яблонская Т.Н. Сказки и рассказы для детей на английском языке. Учебное пособие /Под ред. канд. пед. наук, доц. член-корреспондента АПН Украины Р.Ю.Мартыновой. – Одесса, 2003. – 193 с.

Ю.С.Коровкіна

ХАРАКТЕРИСТИКА ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ І ПРИЧИНИ ЇЇ ВИНИКНЕННЯ

В роботі представлений аналіз даних спеціальної літератури по характеристиці девіантного поведіння підлітків і причини його виникнення.

The artikale includes the analysis of special literature concerning characteristics of deviation behaviour teenager and cause its beginning.

На сучасному етапі розвитку суспільства, державності України покладається величезна надія на сьогоднішніх юнаків та дівчат. У нашій країні відбуваються широкомасштабні процеси соціально-економічних і політичних змін, максимально загострюються суспільні суперечності. Тому, саме неповнолітні перебувають чи не в найважчому становищі, внаслідок неформованості власної системи стійких моральних переконань, ціннісних орієнтацій, що не дає їм змогу адекватно реагувати на події, факти навколишнього життя, сприяє здійсненню ними правопорушень.

Розробка нових підходів до профілактики девіантної поведінки підлітків зумовлена соціальним замовленням суспільства, яке пов'язане передусім із докорінною перебудовою соціально-економічного і політичного розвитку нашої держави, загостренням кримінальної обстановки в суспільстві, необхідністю перебудови роботи сучасної школи у напрямку гуманізації її. У суспільстві все більше зростають асоціальні прояви у поведінці неповнолітніх, збільшується скоєння ними злочинів та правопорушень.

Аналіз літератури з проблеми девіантної поведінки підлітків свідчить про те, що даним питанням займалися значна кількість дослідників, серед них: І.С.Кон, В.А.Крутецький, Г.О.Пономаренко, Н.П.Зубалій, Л.С.Виготський, А.І.Кочетов, М.С.Неймар, Н.І.Дідусь та інші.

Проте, питання характеристики девіантної поведінки підлітків є актуальним. Наше завдання: розкрити сутність девіантної поведінки підлітків та з'ясувати причини її виникнення. Тому, що одне із найважливіших завдань, які стоять перед сучасними загальноосвітніми навчальними закладами – це здійснення профілактики девіантної поведінки молоді з метою попередження допущення правопорушень, злочинів.

Оцінка будь-якої поведінки завжди припускає порівняння її з будь-якою нормою, проблемну поведінку часто називають девіантною, асоціальною, відхиляючою, деліквентною, протиправною. Як стверджує І.С.Кон, девіантна поведінка – це система вчинків, що відхиляються від

загальноприйнятої чи припущеної норми, будь то норми психічного здоров'я, права, культури чи моралі [2,237].

Девіантна поведінка (від лат. *deviatio* - відключення) – окремі вчинки або система вчинків, які суперечать прийнятим у суспільстві правовим або моральним нормам: злочинність і поведінка, що заслуговує карного покарання. Девіантна поведінка поділяється на дві великі категорії. По-перше, це поведінка, що відхиляється від норм психічного здоров'я, розуміється наявністю чи, навпаки, прихованою психічною патологією. По-друге, це антисоціальна поведінка, що порушує будь-які соціальні й культурні норми, особливо правові. Коли такі вчинки порівняно незначні, їх називають правопорушеннями, а коли серйозні, то наказуються у кримінальному порядку – злочинами. Відповідно говорять про девіантна (протиправну) і кримінальну (злочинну поведінку).

Підлітковий вік взагалі і рання юність в особливості представляють собою групу підвищеного ризику. За даними кожен четвертий злочин скоюється неповнолітніми. По-перше, свій вплив здійснюють труднощі перехідного віку, починаючи, за І.С.Коном, „з психогормональних процесів і закінчуючи перебудовою Я-концепції” [2,237]. По-друге, невизначеність соціального положення молоді. По-третє, протиріччя, що обумовлені перебудовою механізмів соціального контролю: дитячі форми контролю, що основані на дотриманні зовнішніх норм та покійності дорослим, вже не діють, а дорослі способи, що передбачають усвідомлену дисципліну і самоконтроль, ще не склалися або ще не зміцніли.

У психолого-педагогічній літературі існують поняття „важкі” діти, важковиховуємі. „Важкі” діти – це педагогічно запусчені діти. Моральна деформація їх особливості – результат педагогічних прорахунків. Л.С.Виготський відмічав, що складність структури „важкого” підлітка викликана впливом життя, характером взаємин. Терміном „важкий” позначають дітей, яким необхідна корекція їх особистості.

Аналізуючи психолого-педагогічну літературу з даної проблеми, ми бачимо, що існує декілька класифікацій груп підлітків з девіантною поведінкою.

Дослідник Н.П.Зубалій виділяє наступні групи дітей, яких відносять до “важковихованих” До першої групи відносять неслухняних, впертих, примхливих дітей, які протистоять вимогам, порадам дорослих. Вияснення реальних причин подібних відхилень, увага до потреб і інтересів дитини при одночасній вимогливості до неї і включення в колективні форми діяльності – це основний шлях подолання неслухняності, впертості.

Частина підлітків відрізняється недисциплінованістю, грубістю. До таких учнів доцільно застосовувати індивідуальний підхід і, перш за все, встановлення причин їх неслухняності. Робота з цими дітьми включає цілеспрямовану організацію їх активності, ініціативи, поваги до їх гідності, прав на певну самостійність.

Особливу групу складають діти, поведінка яких характеризується відсутністю бажання і звичок до трудових зусиль – лінощами. Вихователю важко підмічати і заохочувати прагнення таких дітей, стимулювати в них потребу працювати, знаходити радість в діяльності.

Виділяється і група дітей, для яких характерна найбільш негативна риса – брехливість. Брехня може бути як результат і страх покарання, прагнення приховувати вчинок і бажання самоствердитися, викликати увагу оточуючих. Необхідна цілеспрямована робота вихователя, щоб виявити причини брехливості, створити обстановку правдивості, довіри, взаємної поваги і вимогливості, тактовно показати всю непорядність брехні, її взаємозв’язку з лицемірством [1,391-392].

У частини дітей через довготривале незадоволення яких-небудь суттєвих потреб розвиваються афективні форми поведінки. Їх характеризують або зарозумілість, агресивність, або підвищена образливість, ранимість, в результаті виникають своєрідні конфлікти між рівнем домагань (які мають завищену самооцінку, або, навпаки, невпевненість в собі) і фактичним становищем дитини в колективі. Довготривале збереження афективних переживань і афективних форм поведінки призводить до формування відповідного ставлення дітей до інших людей, до себе, до діяльності. Необхідно вирішити

внутрішній конфлікт і запобігти розвитку у дітей афективних форм поведінки.

Відхилення людини від соціально визнаних морально-правових норм визначає сутність девіантної поведінки, яка є соціально небезпечним явищем. Під її впливом знецінюються соціально значимі, традиційно та історично визнані народом правові норми, етикет людських відносин, образ та стиль життя. При цьому відбувається руйнування самої особистості, що суттєво ускладнює процес становлення їх у суспільстві. Девіантність поведінки, як стверджує Г.О.Пономаренко, учнівської молоді обумовлюють різні фактори: соціальні і психологічні, матеріальні і духовні, інформаційні та організаційні [4,8]. Всі вони можуть впливати на особистість, визначати зміст, характер, спрямованість її ставлення до навколишньої дійсності. Контроль за цим процесом з метою надання своєчасної правової, психологічної і педагогічної допомоги покладено суспільством на сім'ю, школу, медичні заклади, правоохоронні органи. Їх функції полягають у тому, щоб створити зовнішні і внутрішні передумови для організації неповнолітніми своєї життєдіяльності, навчання, праці, відпочинку у відповідності з морально-правовими та культурними вимогами суспільства.

Причини девіантної поведінки, її виникнення і розвиток у старшому шкільному віці зумовлюють: складні матеріально-побутові умови; негативний вплив дорослих людей; психологічні протиріччя. Робота з „важкими” дітьми зумовлює необхідність особливого коректного індивідуального підходу, що враховує: 1) уважне, доброзичливе ставлення до дитини; 2) опору на його позитивні риси; 3) довіру до моральних сил, потенційних можливостей.

Дослідниця Н.І.Дідусь виділяє наступні причини важковихованості:

1. Ігнорування вчителями або батьками особливостей підліткового віку школярів (швидкі фізичні зміни в організмі, підвищена напруженість нервової системи: сильна реакція на слабкий стимул, слабка реакція на сильні стимули; імпульсивність і, водночас, занижена швидкість проходження нервових сигналів; потреби в

самоствердженні, спілкування з однолітками, ризик заради відчуття гострих емоцій).

2. Раніше непомічені органічні ураження головного мозку, хронічні захворювання, інтоксикації від ліків, психічні травми (сварки батьків тощо).
3. Ненормальні умови життя, негативний вплив з боку дорослих, негармонійна сім'я або крайнощі у вихованні ведуть до порушень у емоційно-вольовій сфері дитини, невпевненості у собі, страхів, агресивності, конфліктів.
4. Неврахування акцентуацій особистості підлітка [5,157].

До типових норм порушень поведінки та шкідливих звичок відносять страхи та нав'язливість, рухову розгальмованість, невротичне заїкання; втечі з дому, бродяжництво; патологічне фантазування, патологічне розладнання апетиту, патологічні захоплення, страх фізичної неповноцінності; паління тютюну, алкоголізацію, наркоманію, токсикоманію.

Існують також різноманітні форми девіантної поведінки підлітків. Педагоги та психологи виділяють серед них такі: тютюнопаління, алкоголізм, вживання наркотиків, використання нецензурних виражень, агресивна поведінка, втечі з дому, бродяжництво, грабіжництво, суїцидальна поведінка, патологічні захоплення.

Як зазначають дослідники у „важких” підлітків формується своєрідне ставлення до товаришів і педагогів, нетипово проявляється і „опір” вихованню. Тому важлива типізація „важких” підлітків, яка створює можливість намітити типологію прийомів виховної роботи. Психологи і педагоги пропонують декілька систем типізації підлітків з проявами девіантної поведінки. Одна з найбільш розроблених систем належить А.І.Кочетову. Він виділяє такі типи „важких” дітей, говорить про те, що дана типізація умовна, як і будь-яка інша: 1) діти з порушеннями у сфері спілкування; 2) діти з підвищеною чи пониженою емоційною реакцією і з підвищеною збудливістю, гострою реакцією або, навпаки, пасивною, байдужою; 3) діти з одностороннім розумовим розвитком; 4) діти з неправильним розвитком вольових якостей (безвольні, недисципліновані, неорганізовані, вперті).

М.С.Неймар описує декілька типів підлітків і старших школярів з асоціальною поведінкою (на основі аналізу структури їх мотиваційної сфери):

1. Цинік - підліток з вираженою асоціальною спрямованістю, зі складеною аморальною системою поглядів, інтересів і потреб. Як правило, це – лідер компанії, який планує її дії і виробляє її „ідеологію”. Він негативно спрямований до школи, міліції, суспільства. Біля нього сконцентровуються інші члени групи, більшість з них потрапляє у залежність, але не знають як піти з цієї групи.
2. Нестійкий – з нестійкою системою поглядів, орієнтацій і вчинків. Він знаходиться у процесі „вибору” лінії поведінки, і ця лінія більше всього залежить від ситуації: від впливу, колективу, педагогів, батьків. Бувають моменти, коли такий підліток дуже хоче виправитися, але завдяки своїй нестійкості потрапляє на той самий шлях. Звичайно (протилежно до педагогічного впливу) на нього тисне цинік лідер. Страх та невпевненість створюють фон для затягування його у компанії, дії якої суперечать нормам суспільства.
3. Романтик – підліток із сильно розвинутою увагою, слабо керує своєю поведінкою. Він шукає „цікавого”, „шикарного життя”, „красивого кохання”, „багатства” тощо. У більшості випадків це дівчата-підлітки легкої поведінки. Безпосередні наміри романтиків спрямовані на отримання задоволення від вільного проведення часу, а участь у злочинах пов’язане з бажанням „гострих відчуттів”. „Романтики” дуже рідко виступають у ролі лідерів, але дуже часто є інформаторами різних негативних вчинків.
4. Афективний – підліток з чітко вираженим негативним відношенням до оточуючих, які його „ображають”. Частіше за все такий тип не приживається у колективі через агресивність, імпульсивну розторможеність поведінки. Звичайно він кидає школу, іноді займається бродяжництвом. Є ініціатором бійок з різних причин, готовий на тяжкі злочини. Рано звикає до алкоголю і куріння, вважає життя невдалим, але швидко реагує на добре відношення. Позитивні реакції у таких підлітків дуже стійкі [3,261].

В умовах проведення складних соціально-економічних реформ на Україні суттєво обмежується виховний вплив сім'ї і школи, залишаються поза серйозною педагогічною увагою учні старшого шкільного віку. За таких умов, вивчення причин виникнення девіантної поведінки підлітків дуже важливо для майбутніх педагогів та психологів, адже у молодіжному середовищі спостерігається процес переоцінки цінностей. Недостатньо підготовлена до прийняття самостійних і відповідальних рішень учнівська молодь поступово втягується у злочинні групи, набуває негативний досвід.

Отже, робота з запущеними у виховному відношенні дітьми представляє великі труднощі, вимагає часу, сил, терпіння та наполегливості. Але результат, звичайно, справдовує витрачений час і сили. При цьому необхідно пам'ятати: краще попередити виникнення негативних звичок і проявів, аніж потім ліквідувати їх, коли вони вже вкоренилися і корегувати, виправляти певні якості особистості. Якщо ми правильно встановимо мету нашої роботи з дітьми та підлітками з перших днів їх перебування у школі і нейтралізуємо негативні прояви особистості, вплив сім'ї, то не буде „важких” дітей та невдач у формуванні особистості людини.

Література

1. Вікова та педагогічна психологія/ За ред. О.В. Скрипченко, Л.В. Волинська та ін. – К.: Просвіта, 2001. – 416 с.
2. Кон И.С. Психология ранней юности.– М.: Просвещение, 1989.– 255с.
3. Крутецкий В.А. Психология обучения и воспитания школьников. – М.: Просвещение, 1976. – 303 с.
4. Пономаренко Г.О. Профілактика девіантної поведінки учнівської молоді у системі діяльності правоохоронних органів: Автореферат: 13.00.01. – Кіровоград. – 1998. – 19 с.
5. Педагогіка: Навчальний посібник.–Харків: ТОВ“Одіссей”,2003.–352с.